

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Internacionalizace, spolupráce, inovace, reflexe a evaluace v přípravě budoucích učitelů

CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_068/0015764

Metodika výuky předmětu

Didaktika českého jazyka SŠ

KČJ/DIJS

Autor metodiky

PaedDr. Jana Vejvodová, CSc.

Cíl metodiky a zaměření úprav předmětu

Cílem je poskytnout učitelům Katedry českého jazyka a literatury FPE ZČU, kteří v současnosti vyučují či v budoucnosti budou vyučovat předmět DIJS – Didaktika českého jazyka SŠ, doporučení, jak vést on-line kurz, který je elektronickou oporou předmětu, a jak studentům poskytovat zpětnou vazbu k jednotlivým aktivitám, které jsou součástí kurzu.

Metodika charakterizuje inovace, které byly v kurzu provedeny, soustřeďuje pozornost především na přidané evaluační aktivity, které mají podpořit rozvoj kompetencí pro evaluaci a autoevaluaci pedagogické práce a reflexi výukových procesů u studentů učitelství.

Pro koho je metodika určena

Metodika je určena učitelům, kteří v budoucnosti povedou semináře předmětu Didaktika českého jazyka SŠ na Katedře českého jazyka a literatury FPE ZČU v Plzni a nejsou autory on-line kurzu, který je elektronickou oporou pro studenty.

Kdy byla metodika zpracována

Metodika byla zpracována v roce 2022.

Rozsah metodiky

Dokument je zpracován v rozsahu 19 stran.

Nově zařazené nebo upravené evaluační aktivity

Téma 1 Didaktické zásady ve vyučování českému jazyku

Evaluační aktivita č. 1 (k zásadě lingvistického přístupu)

Forma: Test v LMS Moodle. Je to autotest, který lze opakovat.

Studenti mají v autotestu rozhodnout, zda výroky respektují didaktickou zásadu lingvistického přístupu. Jsou zařazeny testové položky ano – ne, studenti však získávají automatickou zpětnou vazbu nejen o správnosti svého řešení, ale především se dovědí zdůvodnění správné odpovědi.

Vyučující disciplíny má možnost v LMS Moodle zjistit prostřednictvím statistiky řešení testu, v kterých úkolech studenti nejvíce chybovali. Na ně pak zaměří pozornost buď v semináři (v případě prezenčního typu studia), nebo v diskuzním fóru v kapitole. Vysvětlí případné nejasnosti a dotazy studentů. V diskuzním fóru provede celkové zhodnocení výsledků autotestu. Poskytnutá zpětná vazba by měla mít formativní charakter.

Úloha 1

Správně

Bodů 1,00 / 1,00

Úloha s vlajčkou

Respektuje následující komentář při určování slovních druhů didaktickou zásadu lingvistického přístupu?

Včera - šestka, mě - trojka - bolel - pětka, zub - jednička.

Vyberte jednu z nabízených možností:

Pravda

Nepravda ✓

Didaktická zásada lingvistického přístupu byla porušena, protože je třeba spojit konkrétní slovo s pojmem slovního druhu, nikoli s číselným symbolem pořadí slovního druhu.

Správná odpověď je 'Nepravda'

Úloha 2

Správně

Bodů 1,00 / 1,00

Úloha s vlajčkou

Respektuje následující komentář shody přísudku s podmínkem ve větě Brouci lezli po zemi zásadu lingvistického přístupu?

V příčestí minulém lezli napíšeme -i, protože podmět brouci je rodu mužského životného.

Vyberte jednu z nabízených možností:

☒ Pravda ✓

☐ Nepravda

V zdůvodnění jsou správně uplatňovány termíny, není ztotožňována skutečnost jazyková a mimojazyková.

Správná odpověď je 'Pravda'

Úloha 3

Správně

Bodů 1,00 / 1,00

Úloha s vlajčkou

Respektuje následující komentář hláskové a slabičné stavby slov *lesk* a *matka* zásadu lingvistického přístupu?

Lesk - křížek - kolečko - křížek - křížek. Matka má o kolečko víc.

Vyberte jednu z nabízených možností:

☐ Pravda

☒ Nepravda ✓

Křížek a kolečko jsou pouze symboly pro souhlásku a samohlásku. Při komentáři je třeba uplatňovat tyto termíny.

Správná odpověď je 'Nepravda'

Úloha 4

Správně

Bodů 1,00 / 1,00

Úloha s vlajčkou

Respektuje následující komentář zásadu lingvistického přístupu?

Slovo kanárek je tříslabičné, slovo kanár je dvojslabičné, slovo lev je jednoslabičné.

Vyberte jednu z nabízených možností:

- ☒ Pravda ✓
☐ Nepravda

Užitím pojmu slovo je respektován rozdíl mezi skutečností jazykovou a mimojazykovou.

Správná odpověď je 'Pravda'

Úloha 5

Správně

Bodů 1,00 / 1,00

Úloha s vlajčkou

Respektuje následující komentář zásadu lingvistického přístupu?

V příčestí činném běhali ve větě Chlapci a dívky běhali na hřišti napíšeme -i, protože v mluvnici mají muži přednost před ženami.

Vyberte jednu z nabízených možností:

- ☐ Pravda
☒ Nepravda ✓

Zásada lingvistického přístupu byla v komentáři porušena. Daný jev není jevem mluvnickým, ale jevem pravopisu syntaktického. Správný komentář: V příčestí činném napíšeme -i, protože jeden z výrazů několikanásobného podmětu je v rodě mužském životném.

Správná odpověď je 'Nepravda'

Úloha 6

Správně

Bodů 1,00 / 1,00

Úloha s vlajčkou

Respektuje následující komentář hláskové a slabičné stavby slova zásadu lingvistického přístupu?

Hlásková a slabičná stavba slova jablko - souhláska, samohláska - slabika, souhláska, slabikotvorná souhláska - slabika, souhláska, samohláska - slabika.

Vyberte jednu z nabízených možností:

- ☒ Pravda ✓
- ☐ Nepravda

Komentář respektuje zásadu lingvistického přístupu užíváním správných termínů, komentář vede i k pochopení toho, že podstatu slabiky tvoří samohláska, popř. dvojhláska, nebo slabikotvorná souhláska.

Správná odpověď je 'Pravda'

Úloha 7

Správně

Bodů 1,00 / 1,00

Úloha s vlajčkou

Respektuje následující komentář zásadu lingvistického přístupu?

Ve větě Děti si hrály napíšeme v příčestí činném y, protože je to výjimka.

Vyberte jednu z nabízených možností:

- ☐ Pravda
- ☒ Nepravda ✓

Didaktická zásada lingvistického přístupu byla porušena, nejde o výjimku. Správný komentář: Ve větě Děti si hrály napíšeme v příčestí činném y, protože podmět je rodu ženského.

Správná odpověď je 'Nepravda'

Úloha 8

Správně

Bodů 1,00 / 1,00

Úloha s vlajčkou

Respektuje následující komentář zdůvodňující jev lexikálního pravopisu v primě osmiletého gymnázia zásadu lingvistického přístupu?

Ve slově brzičko napíšeme i, protože v tomto slově je přípona -ičko. V této příponě se píše -i.

Vyberte jednu z nabízených možností:

☒ Pravda ✓

☐ Nepravda

V primě osmiletého gymnázia již lze v zdůvodnění uplatnit znalosti ze slootovorby.

Správná odpověď je 'Pravda'

Metodické poznámky pro vyučující

Vyučující v diskuzním fóru vyzve studenty, aby v případě, že některému zadání testové položky či jeho řešení přesně nerozumí, napsali do diskuzního fóra dotaz, tam je možné vše prodiskutovat. Učitel využije statistiku řešení testových položek v LMS Moodle. Pokud některá z testových položek dělá studentům větší potíže, tj. více studentů řešilo testovou položku chybně, vrátí se učitel k tomuto úkolu i v semináři a vše znovu prodiskutuje se studenty i prezenčně.

Testové položky jsou zaměřeny na konkrétní případy porušování didaktické zásady lingvistického přístupu v jazykové složce předmětu český jazyk a literatura:

- nevhodné označování slovních druhů číslicemi namísto termínů označujících slovní druhy při ústním slovnědruhovém rozboru (úloha č. 1),
- nesprávné užití symbolů, jimiž se naznačují symbolicky ve značkovém záznamu samohlásky a souhlásky, při ústním vysvětlení hláskové stavby slova namísto užití správných pojmů samohláska a souhláska (úloha č. 3),
- ztotožňování roviny jazykové a mimojazykové při zdůvodňování jazykového jevu (úloha č. 5),
- záměna jevu gramatického a jevu pravopisného (úloha č. 5),
- označování systémového jevu, který lze odborně zdůvodnit, jako výjimky (úloha č. 7).

Téma 2 Didaktické zásady ve vyučování českému jazyku

Evaluační aktivita č. 2 (k zásadě aktivnosti v učebnici Čestina s Tobiášem pro 8. ročník a tercie víceletého gymnázia)

Forma: Diskuzní fórum v LMS Moodle

Zadání pro studenty

V učebnici Čestina s Tobiášem jsou následující formulace zadání úkolů pro žáky. Vložte do diskuzního fóra svůj názor na následující formulace úkolů pro žáky z učebnice. Pozor, názory mohou být naprosto různé, není "správný" a "nesprávný" názor.

s. 60 Méně pozorným – a jak vás tak pozoruju, vy k nim určitě patříte – se může snadno přihodit, že při tvoření tvaru 3. osoby čísla jednotného oznamovacího způsobu přítomného času změní vid slovesa - a průšvih je na obzoru.

s. 66 Aby se vám nezkrátily žíly, zase trochu přitvrdíme.

s. 59 Teď, aby bylo veseleji, přihodíme ještě koncovky přičestí.

s. 9 Doplníte správně do vět chybějící přídavná jména, inteligenti?

s. 175 Nyní si odskočíme zpět do věty jednoduché, abychom si doplnili pravidla psaní čárky mezi jednotlivými členy několikanásobných větných členů....

s. 27 Co takhle vyhledat vzory rodu středního a podtrhnout je?

s. 28 Zatím jste si vzory podstatných jmen jen tak lehce očichávali, ale doopravdy vás mezi ně pustím až teď.

s. 34 Teď se mrkněte na právě doplněnou tabulku...

s. 39 Aby život nebyl tak jednoduchý, pokuste se doplnit i/y také v koncovkách přičestí.

s. 39 Ve spolupráci s Pravidly českého pravopisu užití podstatných jmen v závorkách v náležitých tvarech.

s. 53 Možná si všimnete, že přísloví bývají často složena ze dvou částí. Trapas nastane, když někdo ty části zmotá dohromady. Pak se dozvíme například, že:

Škoda, každé rány, která ucho utrhne.

Zdroj: TOPIL, Zdeněk. *Český jazyk s Tobiášem*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1993. ISBN 80-85808-09-9.

Metodické poznámky pro vyučující

Vyučující moderuje diskuzi studentů. Na jedné straně by z diskuze mělo vyplynout, že autoři učebnice se snažili překonat jistou ustrnulost a neosobnost učebnicového stylu a překonat bariéru mezi učebnicí a žákem, na druhé straně to však s mírou neformálnosti přehnali. Nepříjemné je například oslovení „inteligenti“ či podceňování schopností žáků (přestože je záměrem zřejmě humorná nadsázka).

Po skončení diskuze provede vyučující v diskuzním fóru evaluaci. Zaměří se na průběh diskuze, ocení studenty, kteří přispěli k tomu, že se diskuze rozproutila, zaměří se i na zhodnocení případných „problematických“ aspektů průběhu diskuze ve fóru.

Téma 3 Učivo o tvoření slov a stavbě slov

Evaluační aktivita č. 3 (Analýza chyb v učebnicích)

Forma evaluační aktivity: individuální úkol v LMS Moodle.

Zadání pro studenty

Identifikujte chybu v následující tabulce.

Zdroj: HOŠNOVÁ, Eva, Martina ŠMEJKALOVÁ, Irena VAŇKOVÁ a Milada BURIÁNKOVÁ. *Český jazyk: pro 5. ročník základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2010, s. 30. ISBN 978-80-7235-453-5.

*Příponová část může vedle jedné nebo více přípon zahrnovat i **koncovku** (kresl – **íř**, kresl – **íte**).*

*Koncovky se v různých tvarech téhož jména **mění**:*

*- podle pádu a čísla (kreslíř**e**, kreslíř**em**, kreslíř**ích**) – to jsou **koncovky pádové**,*

*- podle osoby a čísla (kreslím, kreslí**me**, kreslíte) – to jsou **koncovky osobní**.*

Některá slova neobsahují příponu, koncovka je hned za kořenem (hlava, hlavou, hlavy).

<i>kořen</i>	<i>přípona</i>	<i>koncovka</i>	<i>předpona</i>	<i>kořen</i>	<i>koncovka</i>
<i>kresl</i>	<i>íř</i>	<i>e</i>	<i>na</i>	<i>kresl</i>	<i>ím</i>
<i>kresl</i>	<i>íř</i>	<i>em</i>	<i>na</i>	<i>kresl</i>	<i>íš</i>
<i>kresl</i>	<i>íř</i>	<i>i</i>	<i>na</i>	<i>kresl</i>	<i>íme</i>

Řešení

Kořen je v tabulce vymezen chybně. Porovnáním s příbuznými slovy *kresba*, *výkres*, *nákres* zjistíme kořen *-kres-*.

Zadání pro studenty

Identifikujte chybu v následujícím cvičení.

Zdroj: KOSOVÁ, Jaroslava, Gabriela BABUŠOVÁ, Lenka RYKROVÁ a Jitka VOKŠICKÁ. *Český jazyk: pro 5. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2011, s. 27. ISBN 978-80-7238-960-5.

Vyber správná základová slova ke slovům v levém sloupci. Urči slovotvorný základ.

jablečný	jaro
chodívat	hluboký
jarní	vrst
hluboko	vrtat
vrčet	chodit
vrtačka	jablko

přelézt	učit, učitel
vzpomínka	plavání, plavat
učitelův	žák, žákovský
plavec	vzpomínat, upomínka
mražený	lézt, přelézat
žákyně	mráz, zamražený

Řešení

Ke slovu není základovým slovem ani slovo *mráz*, ani slovo *zamražený*, nýbrž sloveso *mrazit*, a to tvar příčestí trpného *mražen*.

Zadání pro studenty

Které z následujících čtyř slov ve cvičení není z didaktického hlediska zvoleno vhodně, chceme-li, aby si žáci osvojili pojmy slovo základové, slovotvorný základ, slovotvorné prostředky?

Zdroj:

KOSOVÁ, Jaroslava, Gabriela BABUŠOVÁ, Lenka RYKROVÁ a Jitka VOKŠICKÁ. *Český jazyk: pro 5. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2011, s. 28. ISBN 978-80-7238-960-5.

Proveď slovotvorný rozbor. Základová slova vybírej z nabídky. Pomůže ti, když si řekneš význam zkoumaného slova.

lístek	rostlina	dobrota	sladký
	stonek		obr
	list		nedobře
	listový		dobry
bramboračka	bramborový	rádce	porada
	zelňačka		radit
	naběračka		radní
	bramborák		rada

Řešení

Slovo *bramboračka* vzniklo pravděpodobně univerbizací spojení *bramborová polévka*. Nejde o typický příklad slova, jehož slovtvorný rozbor lze provést.

Metodické poznámky pro vyučující

Studenti řeší úkol samostatně v LMS Moodle. V případě, že student nezpracuje správné nebo přesné řešení, vyučující ho vyzve k doplnění. V LMS Moodle vyučující využije možnosti komentáře pro zpětnou vazbu studentovi. Pokud je odpověď zcela chybná, vrátí mu úkol k dopracování. Pokud je odpověď jen částečně chybná, vyučující může určit výslednou známku přímo v LMS Moodle. Vše se odehrává v on-line prostředí LMS Moodle.

Vyučující v diskuzním fóru rovněž vyzve studenty, aby v případě, že některému zadání či jeho řešení přesně nerozumí, napsali do diskuzního fóra dotaz, tam je možné vše prodiskutovat. Pokud některý z úkolů dělá studentům větší potíže, tj. více studentů má v daném úkolu chybu, vrátí se učitel k tomuto úkolu i v semináři a vše znovu prodiskutuje i prezenčně.

Studenti by evaluací chybně zadaných úkolů v učebnicích měli dospět k následujícímu správnému vnímání těchto didaktických a jazykových jevů:

- Nevhodná volba slov pro pochopení pojmu „kořen slova“ (ze synchronního hlediska nelze jako kořen určit ve tvarech slov kreslír a nakreslit morf -kresl-, protože najdeme příbuzná slova kresba, výkres, nákres).
- Nevhodná volba slova *bramboračka* pro hledání slova základového. Jde o slovo utvořené univerbizací.
- Hledáme-li k utvořenému slovu slovo základové, musí být splněny dva znaky: a) znak sémantický (utvořené slovo je základovým slovem motivováno, význam utvořeného slova lze vysvětlit pomocí slova základového), b) znak formální (fundace – utvořené slovo má se slovem základovým největší počet hlásek společných).

Mražený je takový, který byl mražen. Přídavné jméno *mražený* bylo utvořeno z příděstí *trpného mražen* (tvaru slovesa *mrazit*).

Téma 4 Analýza chyb v učebnicích

Evaluační aktivita č. 4 (již dříve byla součástí online kurzu)

Zadání pro studenty

V následujícím cvičení analyzujte chybu v zadání úkolu c). Jsou v textu správně barevně vyznačeny všechny slootovorné základy?

3. DALŠÍ BYLINY

U pratety **b_lin**ářky jsem si zv_kl brát vážně všechny **rostliny**, nejenom léčivé **b_liny**, diviznu nebo pel_něk. Ale jaz_k nás někdy přímo vyz_vá k rozto-milým m_lkám. Když jsem poprvé sl_šel „bab_ka“ a „tetlucha kozí p_sk“, m_slel jsem, že jsou to zlé babizny – baby jagy. Bab_ka je ovšem strom, tetlucha kozí pysk nazýváme jednu jedovatou **bylinu**. Jiné **byliny** se naopak mohou bl_sknout jmény pěknými až přep_chově: Laskavec, dobrom_sl. Ne-vypl_vá ze všech těch jmen, že i **rostlinky** jsou jako živé b_tosti a každá má jinou povahu? Už je zb_tečně netrhám.

a) Jmenujte květinu, kterou máte nejraději, a povězte proč.

(Pro její tvar, barvu, vůni ...)

b) Odůvodněte pravopis a doplňte i/í – y/ý.

c) Přečtete slova, v nichž je část vyznačena barevně. Jak tato slova vznikla?

^ Slovo **bylin**ářka bylo odvozeno ze základového slova **bylina**, slovo **rostlinka** by-lo odvozeno ze základového slova **rostlina**.

Barevně je vyznačena ta část, která přešla ze slova základového do slova odvo-zeného. Tato část se nazývá slootovorný základ.

d) Nyní pozorujte, jakou mají tato slova stavbu. Vyznačte kořen a příponové části.

rost /e,	rost lina,	rost linka
květ /e,	květ ina,	květ inka

Zdroj: Štroblová, Jana et al. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy*. Všeň: Alter, 1995, s. 6. ISBN 80-85775-51-4

Řešení

Slovo bylinářka není odvozeno od slova bylina, jak je uvedeno, ale od základového slova bylinář. V textu je chybně barevně vyznačen slootovorný základ slova bylinářka. Správně: bylinář-.

Metodické poznámky pro vyučující

Při evaluaci je zapotřebí, aby učitel poskytoval každému studentovi evaluaci „šitou na míru“, nekopíruje jednu a tutéž evaluační zprávu, stejnou pro každého studenta. Zaměří se na to, do jaké míry bylo studentovo řešení úkolu komplexní, vyjádří se k jednotlivostem. Evaluace by měla mít formativní charakter.

Pokud student při prvním pokusu o řešení uvede jen částečné řešení, vyučující ho vyzve k doplnění následujícím zadáním: Bylo slovo bylinářka utvořeno skutečně ze slova bylina? Uvědomme si, že základové slovo je takové, pomocí kterého lze význam utvořeného slova vysvětlit (znak sémantický; slootovorný vztah motivace) a současně je to takové slovo, které má s utvořeným největší počet hlásek společných (znak formální – slootovorný vztah fundace). Nebo: Je správně vyznačena část *bylin* ve slově bylinářka jako slootovorný základ? I druhý

neúspěšný pokus o řešení je akceptován jako splněný, lze předpokládat, že poskytneme-li studentovi zpětnou vazbu o správném řešení, dojde k uvědomění si podstaty jevu.

Zadání pro studenty

V následujícím cvičení analyzujte všechny chyby v zadání.

Ze slov základových tvořte slova odvozená.

Odvozujte slova příponami:

venkov - _____ (-ský, -an, -anka)

ředitel - _____ (-ský, -ka, -na)

stavb/a - _____ (-ař, -ařský)

doruč/it - _____ (-ovatel, -ený)

Zdroj: Štroblová, Jana et al. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy*. Všeň: Alter, 1995, s. 6. ISBN 80-85775-51-4

Řešení

Slovo venkovanka není odvozeno od slova venkov příponou –anka, ale od základového slova venkovan příponou –ka.

Slovo stavbařský není odvozeno od slova stavba příponou –ařský, ale od základového slova stavbař příponou –ský.

Slovo doručovatel není odvozeno od slova doručit příponou –ovatel, ale od základového slova doručovat příponou –tel.

Metodické poznámky pro vyučující

I v tomto případě je při evaluaci zapotřebí, aby učitel poskytoval každému studentovi evaluaci „šitou na míru“, nekopíruje jednu a tutéž evaluační zprávu, stejnou pro každého studenta. Zaměří se na to, do jaké míry bylo studentovo řešení úkolu komplexní, vyjádří se k jednotlivostem. Evaluace by měla mít formativní charakter.

Pokud student při prvním pokusu o řešení uvede jen částečné řešení, vyučující ho vyzve k doplnění. Pokud vyučující vidí, že si student s řešením neví rady, může zadat návodné otázky:

Je slovo venkovanka skutečně odvozeno od slova venkov příponou –anka? Ne. Od kterého slova je odvozeno? Kterou příponou?

Je slovo stavbařský skutečně odvozeno od slova stavba příponou –ařský? Ne. Od kterého slova je odvozeno? Kterou příponou?

Je slovo doručovatel skutečně odvozeno od slova doručit příponou –ovatel? Ne. Od kterého slova je odvozeno? Kterou příponou?

I druhý neúspěšný pokus o řešení je akceptován jako splněný, lze předpokládat, že poskytneme-li studentovi zpětnou vazbu o správném řešení, dojde k uvědomění si podstaty jevu.

Zadání pro studenty

V následujícím cvičení analyzujte chyby v zadání.

5. Doplňte *i/í – y/ý* a odůvodněte pravopis. Ve slovech vyznačte slootovorný základ a povězte, čím byla slova odvozena:

Ⓐ příponou, Ⓑ předponou, Ⓒ příponou i předponou.

Nábytek – náb_tková Ⓐ,	náb_tkářský Ⓐ,	
dobytek – dob_tkář ○,	dob_tkářský ○,	dob_tčí ○,
povyk – pov_kující ○,	pov_kovat ○,	nepov_kuj ○,
naděje – nadějný ○,	beznadějný ○,	beznadějně ○,
laskavý – laskavě ○,	laskavost ○,	laskavec ○, nelaskavý ○,
mlynář – ml_nářský ○,	ml_nářka ○,	ml_nářova ○,
cestovat – cestovatel ○,	cestovatelka ○,	odcestovat ○, přicestovat ○,
červený – červenat se ○,	začervenat se ○,	zčervenat ○, červeně ○.

Zdroj: Štroblová, Jana et al. *Český jazyk pro 5. ročník základní školy*. Všeň: Alter, 1995, s. 7. ISBN 80-85775-51-4

Řešení

Autoři učebnice se chybně tážou, jak byla utvořena slova nábytková, nepovykuj, mlynářova. To nejsou základní (slovníkové tvary) slov. Je třeba se ptát, jak byla utvořena slova nábytkový, nepovykovat, mlynářův.

Slovo nábytkářský nebylo utvořeno od slova nábytek, ale od slova nábytkář příponou –ský.

Slovo dobytčářský nebylo odvozeno od slova dobytek, ale od slova dobytčář příponou –ský.

Slovo povykující nebylo odvozeno od slova povyk, ale od slovesného tvaru povykující koncovkou –í.

Slovo nepovykovat nebylo odvozeno od slova povyk, ale od slova povykovat předponou ne-.

Slovo beznadějně nebylo utvořeno od slova naděje, ale od slova beznadějný příponou –e, n se změkčilo na ň.

Slovo cestovatelka nebylo utvořeno od slova cestovat, ale od slova cestovatel příponou –ka.

Slovo začervenat se nebylo utvořeno od slova červený, ale od slova červenat se předponou za.

Forma evaluační aktivity

Individuální úkol v LMS Moodle.

Metodické poznámky pro vyučující

Platí stejná zásada evaluace jako u předchozích cvičení. Je zapotřebí, aby učitel poskytoval každému studentovi evaluaci „šitou na míru“, nekopíruje jednu a tutéž evaluační zprávu, stejnou pro každého studenta. Zaměří se na to, do jaké míry bylo studentovo řešení úkolu komplexní, vyjádří se k jednotlivostem. Evaluace by měla mít formativní charakter.

Pokud student při prvním pokusu o řešení uvede jen částečné řešení, vyučující ho vyzve k doplnění. Vidí-li vyučující, že si student s řešením neví rady, může zadat návodné otázky:

Je správné tázat se, jak byla utvořena slova nábytková, nepovykuj, mlynářova? Ne, nejsou to základní (slovníkové tvary) slov. Jak bychom se měli správně ptát?

Bylo slovo nábytkářský skutečně utvořeno od slova nábytek? Ne. Od kterého slova je odvozeno? Kterou příponou?

Bylo slovo dobytčářský skutečně odvozeno od slova dobytek? Ne. Od kterého slova je odvozeno? Kterou příponou?

Bylo slovo povykující skutečně odvozeno od slova povyk? Ne. Od kterého slova je odvozeno?

Bylo slovo nepovykovat skutečně odvozeno od slova povyk? Ne. Od kterého slova je odvozeno? Kterým slovotvorným prostředkem?

Bylo slovo beznadějně skutečně utvořeno od slova naděje? Ne. Od kterého slova je odvozeno?

Bylo slovo cestovatelka skutečně utvořeno od slova cestovat? Ne. Od kterého slova je odvozeno? Kterou příponou?

Bylo slovo začervenat se skutečně utvořeno od slova červený? Ne. Od kterého slova je odvozeno? Kterým slovotvorným prostředkem?

I druhý neúspěšný pokus o řešení je akceptován jako splněný, lze předpokládat, že poskytneme-li studentovi zpětnou vazbu o správném řešení, dojde k uvědomění si podstaty jevu.

Téma 5 Příprava na vyučovací hodinu

Evaluační aktivita č. 5 (analýza videozáznamu vyučovací hodiny)

Forma evaluační aktivity: individuální úkol v LMS Moodle

Zadání pro studenty

Podívejte se na videozáznam vyučovací hodiny českého jazyka na střední odborné škole. Studentka v rámci výstupové pedagogické praxe vyučuje v jazykové složce předmětu téma Nemotivované odchylky od stavby větné. Porovnejte postup, který studentka zvolila, s postupem, který je uveden v této kapitole ve vzorové přípravě na vyučovací hodinu. Proč nelze výukové situace v hodině hodnotit jako rozvinuté?

Poznámka: Videozáznam vyučovací hodiny při praxi studentky byl pořízen ještě v době, kdy nebyl v platnosti zákon o GDPR.

Metodické poznámky pro vyučující

Cílem vyučovací hodiny zachycené ve videozáznamu bylo, aby žáci střední odborné školy dokázali v textu identifikovat nemotivované odchylky od stavby větné, tj. anakolut, zeugma, kontaminaci a atrakci, aby dokázali vysvětlit jejich podstatu a aby je dokázali opravit, nahradit vhodnějším vyjádřením. Studentka pedagogické fakulty zvolila deduktivní postup, tj. nejprve sama žákům SOŠ vysvětlila podstatu všech čtyř odchylek a uvedla konkrétní příklady. Pak teprve žáci ve cvičeních odchylky hledali a tyto stylizační chyby odstraňovali. Tuto vyučovací hodinu lze hodnotit jako nerozvinutou z hlediska rozvíjení žákovy autonomie, a to hlavně v oblasti spoluúčasti žáků na podobě výuky a rozvoje žákovy metakognice. Vyučující vystupuje v dominantnějším postavení, čas, kdy je aktivní vyučující, převyšuje čas, ve kterém jsou aktivní žáci.

Příprava, která je v kapitole uvedena, obsahuje návrhy směřující k cílenějšímu rozvíjení autonomie žáků. Je zvolen induktivní postup. Ve fázi expozice pracují tři nejtalentovanější žáci formou samostatné práce, ostatní formou práce v tandemu.

Tři nejtalentovanější žáci jsou usazeni v první lavici, dostanou ústřížky z novin a časopisů. Každý ze tří delších souvislých úryvků obsahuje vždy po jedné nevhodné odchylce od

pravidelné větné stavby. Po jejím nalezení ji mají studenti odstranit a pokusit se i vyložit, jaký myšlenkový omyl pisatele patrně vyvolal nevhodnou či chybnou formulaci jazykovou.

Dvojice žáků dostávají osm větných celků. Jejich úkolem je:

- přiřadit k sobě dvojice vět, jež obsahují typologicky stejnou odchylku,
- odstranit nevhodná či chybná vyjádření,
- alespoň v jednom případě se pokusit o výklad jazykové podstaty odchylky.

Dobu, během níž žáci pracují, je možné užitečně vyplnit zápisem na tabuli. Učitel vytvoří tabulku, do níž se budou postupně zapisovat výsledky skupinové práce.

Vyšnutí ze souvětí / anakout	Cestujícím, kteří nastoupí do autobusu bez platné jízdenky, budou platit pokutu.	Souvětí pokračuje jinak, než vyžaduje jeho začátek.
Směšování různých vazeb (zkřížení vazeb) / kontaminace	Při psaní odborného textu se vyvarujeme neznámým pojmům.	Tvar jména je nenáležitě řízen vazbou slova jiného, významově blízkého.
Zanedbání dvojí vazby / zeugma	Mnohokrát jsme požadovali a poukazovali na odstranění závažných závad.	Slova se souřadně spojí, ačkoliv každé z nich vyžaduje jinou vazbu.
Spodoba slovních tvarů / atrakce	Na výstavě se nemluví o ničem jiném než o obrazu věnovanému neznámým dárcem.	Slovo přijme nenáležitý tvar vlivem stejného či zvukově podobného tvaru slova sousedního.

Induktivní postup při vyvozování nového učiva v této konkrétní přípravě lze považovat za efektivnější než deduktivní postup uplatněný ve videozáznamu vyučovací hodiny.

Vyučující kurzu postupuje při hodnocení individuálního úkolu takto:

V semináři se studenty zopakuje metodiku 3A – anotace, analýza, alterace, kterou už studenti znají z předmětu Základy reflexe a hodnocení výuky. Úkol odevzdávají studenti do úložiště v LMS Moodle.

Při evaluaci, kterou vyučující studentům poskytuje, se zaměřujeme na tyto aspekty jednotlivých fází uplatněné metodiky.

1. Anotace

Vyučující studentovi poskytne zpětnou vazbu o tom, do jaké míry přesně se mu podařilo popsat vyučovací hodinu, zda mu při popisu neunikl některý aspekt, pro reflexi výukových situací podstatný.

2. Analýza

Vyučující se při evaluaci zaměří na to, do jaké míry se studentovi podařilo hodinu analyzovat a interpretovat jádrovou činnost, jak přesně dokázal provést konceptovou analýzu, zachytit vztahy mezi tematickou, konceptovou a kompetenční vrstvou, do jaké míry dokázal posoudit integritu výuky a správně výukovou situaci zhodnotit.

3. Alterace

Vyučující posoudí, zda alterace, kterou student navrhne, může být zlepšující.

4. Srovnání

Vyučující posoudí, zda se studentovi podařilo odhalit výhody induktivního postupu ve vzorové přípravě na vyučovací hodinu oproti deduktivnímu postupu zvolenému studentkou ve videozáznamu vyučovací hodiny.

Téma 6 Grafické znázorňování stavby větných celků

Evaluační aktivita č. 6 (již dříve byla součástí kurzu)

Studenti mají formou autotestu s testovými položkami typu ano – ne posoudit, zda grafy z konkrétních učebnic znázorňují stavbu větných celků přesně. Dostávají zpětnou vazbu nejen o tom, zda jejich rozhodnutí je správné, ale také získávají zpětnou vazbu o tom, proč jsou některé z posuzovaných grafů nesprávné.

Metodické poznámky pro vyučující

Vyučující disciplíny má možnost v LMS Moodle zjistit prostřednictvím statistiky řešení testu, v kterých úkolech studenti nejvíce chybovali. Na ně pak zaměří pozornost buď v semináři (v případě prezenčního typu studia), nebo v diskuzním fóru v kapitole. Na příkladech, v nichž studenti nejvíce chybovali, vyučující znovu objasní metodu grafického znázorňování stavby větných celků. Dále vysvětlí případné nejasnosti a dotazy studentů. V diskuzním fóru provede celkové zhodnocení výsledků autotestu. Poskytnutá zpětná vazba by měla mít formativní charakter (popisný jazyk, motivace, sdílení, práce s chybou).

Řešením testových položek si mají studenti uvědomit následující zásady grafického znázorňování stavby větných celků:

- Pořadí větných členů v grafu stavby věty jednoduché musí být přesně takové, jak jdou větné členy za sebou ve větě.
- Přívlastek postupně rozvíjející je třeba v grafu stavby věty jednoduché znázorňovat v souladu s poznáním, že jde o determinaci parataktickou.

Evaluační aktivita č. 7 (Analýza grafů v učebnicích)

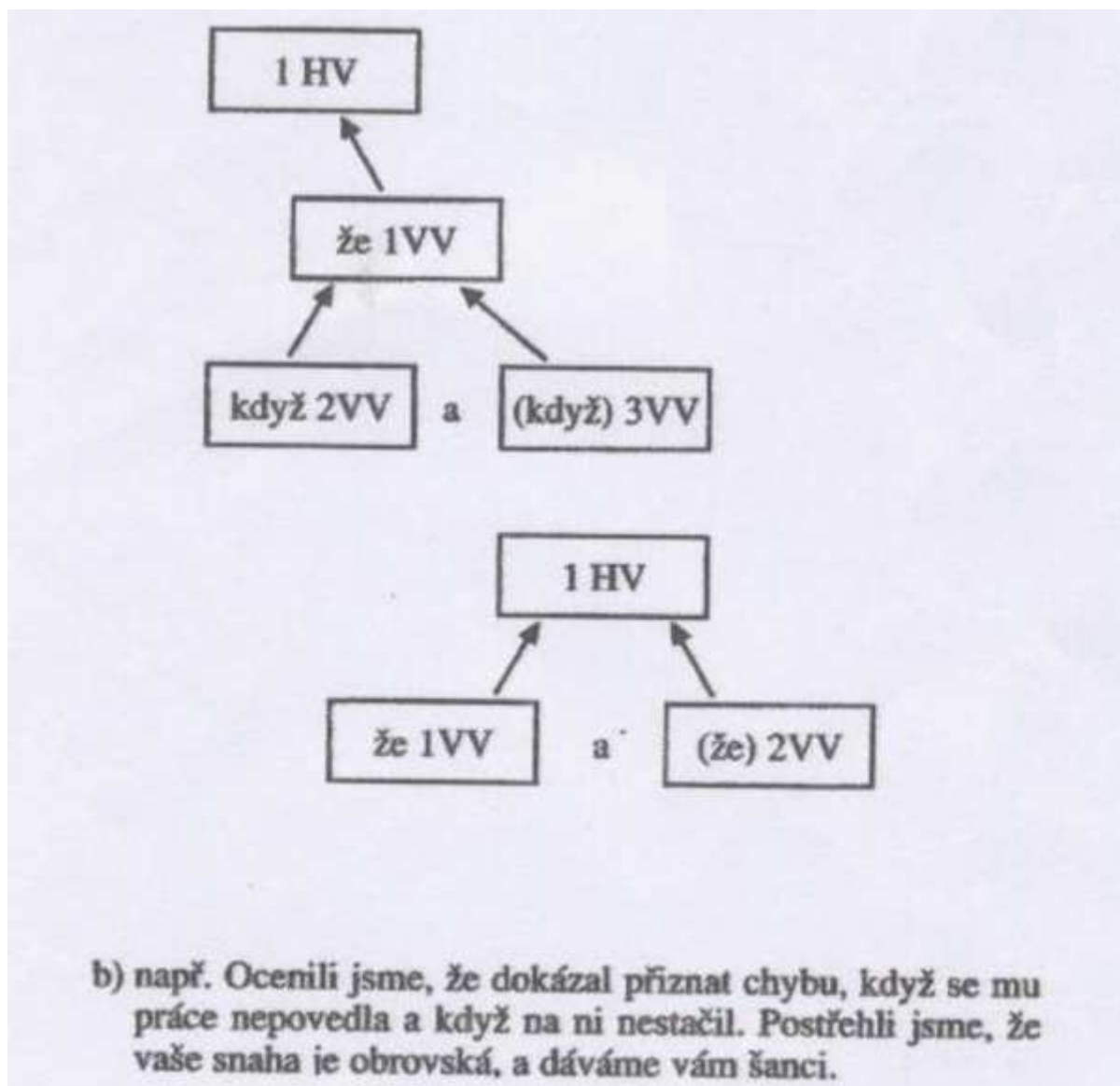
Forma evaluační aktivity: individuální úkol v LMS Moodle

Zadání pro studenty

1. Posuďte, proč následující ukázka grafického znázornění stavby souvětí nenaznačuje stavbu souvětí přesně a správně. Zdůvodněte.

Ukázka

Český jazyk pro 9. ročník základní školy II., Jaroslava Hedvičáková a Olga Müllerová, PROSPEKTRUM 1994, s. 75

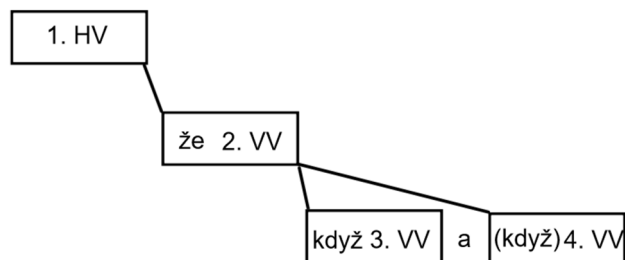

Řešení

U prvního souvětí graf nerespektuje pořadí vět.

Ocenili jsme, že dokázal přiznat chybu, když se mu práce nepovedla a když na ni nestačil.

Správný graf:

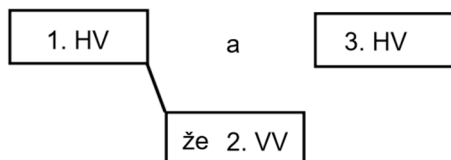
U druhého souvětí je analýza provedena nesprávně. První a třetí věta jsou věty hlavní, pouze druhá věta je vedlejší. Rovněž je třeba, aby graf respektoval pořadí vět. Grafické znázornění

zároveň naznačuje, proč je před spojkou „a“ čárka. Grafu uvedenému v učebnici by odpovídalo např. souvětí Postřehli jsme, že vaše snaha je obrovská a dosahujete skvělých výsledků. V takovém případě se před spojkou „a“ čárka nepíše.

Postřehli jsme, že vaše snaha je obrovská, a dáváme vám šanci.

Správný graf:

Metodické poznámky pro vyučující

Evaluaci tohoto úkolu poskytuje vyučující jednotlivým studentům individuálně, při zdůvodňování správnosti/nesprávnosti je třeba použít názorných grafů vytvořených v softwaru, který to umožňuje, např. SMART Notebook. Učitel může ve SMART Notebook nahrát audiokomentář k jednotlivým grafům a může také graficky naznačit, kde jsou chyby a jak je potřeba graf předělat. V případě, že učitel zjistí systematické chyby studentů u některých grafů, je vhodné se k těmto grafům vrátit v semináři a vše znovu podrobně vysvětlit a se studenty prodiskutovat.